

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
הסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

ויגש תשע"ה

פרשת שבוע

הוציאו כל איש מעֲלֵי

(המשך לפרשת ויגש משנת תשע"ב ומשנת תשע"ד)
הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

לפני שיוסף מתגלה לאחיו, הוא מצווה על הסובבים אותו:

"וַיִּקְרָא הַצִּיּוֹן כָּל אִישׁ מֵעֲלֵי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְּנִידָע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו" (בראשית מ"ה א).

ננסה להסביר מדוע היה כל כך חשוב ליוסף שאיש לא יהיה נוכח במעמד זה מלבד אחיו המדרש מסביר זאת בכיוון של הקפדה על צניעות, שהרי יוסף הוכיח לאחיו שהוא אחיהם באמצעות זה שהראה להם שהוא (עיינו ברש"י). וז"ל המדרש: "הוציאו כל איש מצרי מעלי, שלא יסתכלו במילתו" (שכל טוב (בובר) בראשית פרשת ויגש פרק מה) בפשטות, צריך להסביר כי יוסף רצה לחסוך מאחיו את המבוכה, שהרי מעמד זה כלל בתוכו גם תוכחה קשה. רבותינו הראשונים שמו דגש על נקודה מיוחדת בתוכחה.

וז"ל הרמב"ן במקום: "וטעם בהוצאה, שהוציאם משם כדי שלא ישמעו בהזכירו להם המכירה, כי תהיה להם (לחרפה) וגם אליו למכשול, שיאמרו עבדי פרעה ומצרים עליהם, אלו אנשי בוגדות, לא יגורו בארצנו ולא ידרכו בארמנותינו, בגדו באחיהם, גם באביהם בגדו, מה יעשו במלך ובעמו, וגם ביוסף לא יאמינו עוד".

כך הסבירו גם בעלי התוס' ב"דעת זקנים" וז"ל: "אבל כשרצה לומר אשר מכרתם אותי לא רצה שישמעו לפי שהיה בדעתו להושיב אחיו במצרים ואילו היו שומעין יאמרו אחיהם יאמרו אנשים רעים הם מאד שאפי' לאחיהם **מכרו** כל שכן שיעשו עמנו רעה אם ישבו אתנו ולכך אמר להם גשו נא אלי ואומר לכם בחשאי".

בעלי התוס' הסבירו שאפילו בנימין וכל שכן יעקב לא ידעו על המכירה ולכן כשיוסף התגלה לאחיו "מתחלה אמר להם יוסף אני יוסף אחיכם העוד אבי חי ולא רצה להזכיר מכירתו מפני בנימין אחיו שלא יתביישו ממנו ושלא יגידי לאביו והפליגן לצד אחר ואמר להם גשו נא אלי הפרידו מבנימין ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי".

אכן, בדיקת הפסוקים מוכיחה כי נושא המכירה מאוד מוצנע. כשיוסף מספר את קורותיו לשר המשקים ולשר האופים הוא איננו מזכיר את מכירתו:

"כִּי גָּנַב גִּבְעֹתַי מֵאֶרֶץ הָעֶבְרִים וְגַם פֶּה לֹא עָשִׂיתִי מֵאוֹמֶה כִּי שָׁמוּ אֹתִי בְּבוֹר" (שם מ' טו).

גם האחים, כשהם דנים בהתעלמותם ממצוקת וצרת יוסף, אינם מזכירים את המכירה:

"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אֶחָיו אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְּחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעֵנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל תִּחַטְּאוּ בְּיָדְךָ וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ" (שם, מ"ב כא-כב).

יש מקום לחשוב שאפילו ראובן לא ידע על כך.

גם במסר ששולח יוסף אל יעקב לא נזכרת המכירה, יוסף איננו מתייחס לשאלה כיצד הגיע למצרים. המכירה איננה נזכרת גם בדברי האחים אל יוסף אחרי מות אביהם.

הראשון שהעלה את הסוגיא לדיון וגם הוא בדרך רמז, היה הנביא עמוס בתוכחתו המוסרית לצאצאי יוסף, המנהיגים של ממלכת שומרון:

"כֹּה אָמַר יְהוָה עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיחֶנּוּ עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאָבִיוֹן בְּעֶבֶר נְעֻלִים" (עמוס ב' ו).

חז"ל המשיכו ותלו את חורבן שני בתי המקדש בחטא המכירה. כך מפורש במדרש המפורסם אודות הקיסר שתבע את דמם של עשרת הרוגי המלכות בגלל מכירת יוסף בעבור נעלים. "פעם אחת היה יושב (קיסר רומי) ומצא כתוב וגונב איש ומכרו וגוי' (שמות כ"א ט"ז) והלך וטח הבית כלו בנעלים ודבקם בכתלים, ושלח אחר רבן שמעון בן גמליאל וחביריו ואמר להם מי שגנב איש מבני ישראל והלך ומכרו מה דינו? אמרו לו חייב מיתה, אמר להם אם כן אתם חייבים מיתה, קבלו על עצמכם דין שמים. אמרו לו למה, אמר להם בשביל אחי יוסף שמכרו את יוסף דכתוב וימכרו את יוסף (בראשית ל"ז ח), וכתוב על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים' (עמוס ב' ו). ואותו קיסר הרשע היה יודע שמכרוהו בנעלים ואמר להם קבלו עליכם דין שמים" (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות עמוד 444). המכירה היא שהפכה את החטא של פגיעה באח, לחטא שפל שאין לו כפרה.

דווקא בימים אלה נזכור ונזכיר כי אף על פי שיש מקום למחלוקות אידאולוגיות ורוחניות, אין מקום למסחור של תורה, מצוות ומעשים טובים. כל מי שמתהדר בגלימה רוחנית ראוי לו להימנע מלעטות גלימה עם כיסים וד"ל.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל
---	--	--	---	---

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

סיקול אבנים וגידור בחצר בשמיטה

שאלה

לפני כמה שנים, חידשתי את הגינה שבחצרי, ניקיתי את הפסולת ובניתי גבול של אבנים מהאבנים שפיניתי מהפסולת. ערמתי את האבנים אחד על השני, ללא חיבור ביניהם. הגשם גרם לאבנים ליפול. מפעם לפעם, אני עורס אותם שוב. בגינה זו אני מגדל פרחים, ליופי בלבד. האבנים גודרים את הגינה וזה נראה יפה, וגם עוזר למנוע מילדים קטנים לדרוך על הפרחים. האם מותר לי לערום את האבנים בשנת שמיטה?

תשובה

- א. אין איסור לבנות גדר בשמיטה¹, אלא אם כן יש פירות בשדה, והגדר מונעת אנשים מלקחת את הפירות.
- ב. אסור לסקל אבנים מהשדה, אמנם במצב הנידון, שאין עצים בשדה, ומתוך הפעולה ניכר שמטרת הסיקול היא בניית הקיר², מותר להוציא את האבנים ולהחזיר אותם לקיר. ויש מצדדים להתיר בכל מקרה לסקל אבנים בחצר הסמוכה לבית³.

¹ **המשנה במועד קטן (א, ד) כותבת** שמוותר בשביעית לבנות כדרכו גדר לשדה. **ותוספות יום טוב** (שם) כותב שלא מצא שהרמב"ם פסק כך, לכן הוא מתקן ומוחק מהמשנה דין זה. אלא שבאמת **פסק הרמב"ם** (שמיטה ב, יד) שמותר לבנות גדר בשמיטה בין שדהו לבין רשות הרבים, ולא בין שדהו לשדה חבירו. ו'**דרך אמונה**' (**אות צז**) **מדויק** ממהר"י קורקוס (על שמיטה ב, יג) שמדובר רק בשדה, ולא בחצר, ובחצר מותר לבנות גדר גם בינו לבין חצר חבירו.

² **המשנה בשביעית** (ג, ז) כותבת שאדם שיש לו אבנים בשדהו שמפריעות לו, מותר לו לסקל את האבנים (להוציאם מהשדה) ובתנאי שמוכח שלא עושה זאת לצורך השדה - אם יש מתחיתהן סלע או קש שאינם ראויים לזריעה, או שלוקח דווקא את האבנים העליונות. **ופסק הרמב"ם** (שמיטה ב, ח ולמד מסוף משנה ג, ו) שאם אינו מסקל את האבנים לצורך שדהו או שהתחיל בערב שביעית לסקל, יכול לסקל את האבנים עד לארץ, ואין צריך להשאיר אבנים נוספות. ו'**רדב"ז**' (**שם**) **מבאר** שהרמב"ם למד מהירושלמי (שביעית על משנה זו) שגם אם אין הוכחה מתוך הסיקול עצמו, שהוא לא נעשה לצורך הקרקע, הסיקול מותר לצורך אחר. וה'**דרך אמונה**' (נז) מסביר שכיון שכבר יודעים שאינו נוטל אבנים לצורך הקרקע, הדבר מותר. **וערוך השולחן** (**כ, יח**) **מסביר** שבכל מקרה אדם שמסקל את שדהו אין מראית עין, כיון שיש אבנים שמותר לקחת, אין אדם שמסתכל שם לב אילו אבנים הוא לוקח. **ובשבט הלוי** (**ו, קסז**) **כתב** לגבי לקיחת אבנים לצורך בניין מהקרקע בזמנו שבדרך כלל לא לוקחים לצורך בנין מחצירות הבתים, אבל במקרה דנן, וודאי הרגילות היא לבנות גדר מאבנים שבחצר. (**ובחזון איש** **שביעית יט, יד**) **מסתפק** אם נהנה מכך שהקרקע ראויה לזריעה, אם כוונתו אוסרת את הפעולה הזו,

³ **מנחת שלמה** (א, נא אות י) מסתפק אולי כיון שהחצר סמוכה לבית מותר לסקל בכל מקרה, כיון שברור לרואים שהמסקל עושה זאת משום נקיות החצר, ולא על מנת לזרוע.

מכון "ארץ חמדה" שמח להזמין את הציבור ליהנות מתכנית הלימודים החדשה "שמיטה זה הזמן שלך". מידי שבוע יישלח לורשמים השיעור השבועי הכולל 4-6 יחידות לימוד, סיכום ומבחן לחזרה עצמית, באמצעות

הדוא"ל. הרשמה בכתובת: shmita@eretzhemdah.org

אנו מאחלים לכם לימוד פורה, מעניין, מעמיק ומועיל שיעצים את שנת השבע של כולנו.

כניסה לשיעורים

מה הן מטרת השמיטה?
האם עלי לזוותר על החובות שחייבים לי?
האם יש צורך להפריש תרומות ומעשרות בשנה זו?
מה זה "ספיהין"?

מה אתנו?
מיטה

shmita@eretzhemdah.org

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

כל יום

אף פעם לא קרה לי נס
אף פעם לא נפלתי מצוק ולא הייתי טבוע
אף פעם לא שתייתי אקונומיקה ולא ניצלתי מפיגוע
אף פעם לא נכנסתי בטעות לרמאללה ויצאתי בסתר
אף פעם לא נפל עלי פצמ"ר במרחק חצי מטר
אף פעם לא תפסתי טרמפ בשלוש בלילה בסוף העולם
אף פעם לא היה לי גידול ממאיר שפתאום נעלם
אף פעם לא נולד לי בן אחרי שחיכיתי המון שנים
אף פעם לא ראיתי רוח הקודש אצל רבנים

אבל...

הרבה פעמים ראיתי את ה' בפרטים הקטנים
הרבה פעמים ראיתי מדרכי מסקל אבנים
הרבה פעמים ראיתי תפילה מתקבלת
הרבה פעמים שמתי לב איך נפתחת לה דלת
הרבה פעמים סתם ראיתי משהו שעשה לי את היום
הרבה פעמים אלה היו ציפור ופרח או מילה אחת שהיתה במקום
הרבה פעמים זה היה פשוט ענין של הרגשה
הרבה פעמים זה רב או חבר שנותן זווית ראייה חדשה
הרבה פעמים הדברים הסתדרו בדיוק כמו שרציתי
הרבה פעמים חיפשתי תשובות - ומצאתי
הרבה פעמים ראיתי את זריחת השמש
אחרי שהכול היה נראה אבוד אמש
הרבה פעמים קרו לי כל מיני "צירופי מקרים"
והרבה פעמים הם היו באמת מוזרים
הרבה פעמים חיפשתי מישהו ובסוף פגשתי אותו ברחוב
הרבה פעמים ראיתי את הרע מתברר כטוב
הרבה פעמים קיבלתי כוח לעמוד בקשיים
הרבה פעמים חשבתי - אולי בעצם הנס הוא הטבע של החיים...

כבר בגן הילדים לומדים לדקלם "כד קטן, כד קטן, שמונה ימים שמנו נתן...". אך יסלח לנו המשורר הנכבד – הנס לא התרחש במשך כל שמונת הימים! ביום הראשון הספיק השמן שנמצא בכף בצורה טבעית. רק מהיום השני היה זה נס, שעדיין ממשיך השמן להספיק. מדוע באמת חוגגים שמונה ימים ולא שבעה?

נענה על השאלה דרך שאלה אחרת: מובן שכאשר השמן דלק יותר מיום אחד – כולם היו מופתעים ונרגשים - "כל העם אז התכנס, והכריז – אך זהו נס!!...". כל שכן לאחר יומיים, שלושה ושבעה ימים. אך מדוע, בעצם, אנחנו לא מתרגשים כבר מהיום הראשון? מדוע זה נראה לנו מובן מאליו ששמן צריך בכלל לדלוק ולספק לנו אור?

התשובה לכך היא שפשוט התרגלנו. שכחנו שמדובר במתנה מהקב"ה, בחסד שכלל אינו מובן מאליו. כך הוא לגבי השמן, וכך לגבי כל אותם חסדים אלווקיים יומיומיים העוטפים אותנו אך האדם אינו חש כלל בצורך להודות עליהם. וכי מחויב הדבר שיהיו לנו עיניים? ושהן גם תראינה? וידיים, ורגליים ומערכת עיכול ועצבים המתפקדים באופן מדהים? שלתפוז יהיה גם ריח נעים וצבע, ולא רק טעם? ובכלל – למה שיהיה לו טעם? ועד שאנו שואלים על הטעם – נשאל על האוכל עצמו – וכי זה מובן מאליו שזכינו למקור פרנסה, לאוכל, לבית? ניסים זה לא רק כאשר ים סוף נקרע לשנים פעם בכמה אלפי שנים. זה משהו שקורה כל יום אינספור פעמים, החל מהרגע בו אדם פוקח את עיניו ליום החדש, ועד לרגע בו הוא עוצם אותן על משכבו. חנוכה הוא הזדמנות להיזכר בניסים שהי עושה, אך לא רק בניסים החריגים שמחוץ לדרך הטבע – אלא "על ניסיד שבכל יום עימנו... ערב ובוקר וצהרים". אז אמנם שבעה ימים הם על נס השמן המיוחד, העל-טבעי, אבל יום אחד נוסף נועד לזכור להודות על הטבע עצמו, על חסדי אלוקים התמידיים, הנסתרים, שלא עוזבים אותנו אף לרגע אחד.

תודה ליוסף רזניק על הקטע הפותח ולי"חוג פרשת השבוע"

חמדת הדף היומי

חומר דיני דרבנן

הרב דניאל סגרון

הגמרא ביבמות (פ"ה ע"ב) אומרת שאדם שהתחתן עם אישה האסורה עליו מדברי חכמים, תיקנו חכמים שלא יהיה לה כתובה, וזאת משום ש"דברי סופרים צריכים חיזוק". כלומר, כדי שנשים יימנעו מלהינשא לגברים האסורים להם, תיקנו חכמים שלא יהיה להן כתובה מהבעל.

כלל זה, המופיע בעוד כמה מקומות בש"ס בווריאציות שונות, טעון בירור - הרי אנו יודעים שבכל ספק בדיני תורה אנו מחמירים ובכל ספק בדרבנן הפסק הוא לקולא.

כך הקשה בשו"ת **בנימין זאב** סימן ת"ז:

"יש להקשות אם חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר מבשל תורה אמאי אמרינן דספקא דרבנן לקולא וספקא דאורייתא

לחומרא, והלא אמרת דרבנן חמיר מדאורייתא"

ותירץ הרב בנימין זאב, שבאמת "כל מילי דרבנן הם כתובים בתורה שבעל פה" ולכן חשוב לחזק אותם, אך בכל זאת הספיקות לא נאסרו כי כך קבעו חז"ל מלכתחילה: "כיון דקבלנו עלינו בסיני תורה שבכתב ותורה שבעל פה וחז"ל תיקנו אחר זה תקנות וסייגים על ודאן תיקנו ועל ספקן לא תיקנו והם אמרו והם אמרו כלומר על הודאי גזרו ועל הספק לא גזרו". ע"כ.

ננסה להציע כאן הסבר נוסף, המבאר את החשיבות המרובה הנודעת דווקא לדיני דרבנן כמבססים את האמונה.

רבינו יונה בספרו שערי תשובה שער ג' מבאר את החשיבות של דיני דרבנן:

"הלא לך לדעת, מפני מה העובר על דברי חכמים חייב מיתה יותר מן העובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה. וזה פשר

הדבר: כי העובר על דברי חכמים, אשר מלאו לבו לעשות כן, כי תקל מצותם בעיניו, לא מהתגבר יצרו עליו, אבל כי תכהינה עיניו מראות אור דבריהם ולא יהלך לנוגה האמונה, ולא משך בעול גזרתה, ולא יטרח לקיים מאמרם כי לא נכתב בספר התורה, ולא נהג כדרך העובר על דברי התורה אשר נפשו מרה לו ונקוט בפניו".

כלומר, רבינו יונה מסביר שמבחינת הפגם האמוני עבירה על איסור דרבנן חמורה יותר מעבירה על איסור תורה. הטעם הוא שלא מעט פעמים הסיבה שמקילים בדיני דרבנן נובעת מזלזול מסוים, מחשיבה שמדובר 'בסך הכול בדרבנן', וכיון שהקב"ה ציווה עלינו להקשיב לדיני דרבנן ממילא המזלזול בדיני דרבנן בעצם מראה על פגם באמונתו בבורא עולם.

מבואר מדברי רבינו יונה שכלפי האדם החוטא ישנה בחינה של חומרה בדיני דרבנן יותר מאשר בדיני תורה. כי אף שמבחינת העונש בעולם האמת ודאי שעל איסור תורה העונש חמור יותר, בכל זאת מבחינת האדם החוטא, הוא ביטא זלזול וחוסר אמונה חמור יותר מאשר בעבירה על איסור תורה.

ולפי זה, נראה ליישב באופן אחר את קושיית הרב בנימין זאב.

כשחז"ל גוזרים גזירות הם מבחינתם רוצים להבחין בין דיני התורה לדיניהם, ולכן הם לא החמירו בספיקות כמו שהתורה החמירה בספיקות. אבל כיון שהאדם העובר על איסור דרבנן מבטא חוסר אמונה החמור יותר מעבירה על איסור תורה, לכן מן ההכרח לחזק את דיני דרבנן, כדי שהאדם לא יעבור על איסור דרבנן ויחליש את האמונה שלו.

ונסיים בדברי **הרב קוק** (אורות התורה א', ב'), שכנגד החומרה הקיימת בדיני דרבנן, 'דברי סופרים', מוצא גם מעלה מיוחדת לדיני דרבנן מכיוון שהם באים 'מהעם' מלמטה:

"תורה שבעל פה מונחת בעצם אופייה של האומה, שמצאה את ברכתה על ידי הגילוי השמימי של תורה שבכתב.

בהתגלותה נמוכה היא תורה שבעל פה מתורה שבכתב, כי הרי הגורם הראשי למצא את נתיבתה היא התורה שבכתב, היחש העליון של האומה עם הא-לקות העליונה, עם המגמה של המגמות, עם נצח וההוד שבעולמים ומלמעלה של כל

כללותם. אבל בצורה הפנימית, הלא התורה ניתנה לישראל בשביל סגולתם הפנימית העליונה, הרי גרמה סגולה א-לקית גנוזה זו להופעת תורה מן השמים עליהם, ונמצאת עליונה תורה שבעל פה בשרשה משורש תורה שבכתב, "חביבין דברי

סופרים יותר מדברי תורה".

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

התנאים והמטרונות

בפרק 'השוכר את הפועלים' מסופר שר' אלעזר ברבי שמעון התמנה ללוכד גנבים, ור' יהושע בן קרחא מחה בו. בהמשך (בבא מציעא דף פד א) מובאת סוגיה תמוהה, וז"ל בתרגום חופשי בתוספת ביאור ע"פ רש"י:

"ואף ר' ישמעאל ברבי יוסי ארע לו כמו שארע לר' אלעזר ברבי שמעון, פגש אותו אליהו ואמר לו: עד מתי אתה מוסר עמו של א-להינו להריגה? אמר לו: מה אעשה? פקודת המלך היא! אמר לו: אביך ברח לאסיה, אתה ברח ללודקיא. כאשר היו נפגשים רבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי אלעזר ברבי שמעון פנים אל פנים היה נכנס צמד-בקר בין שניהם, ולא היה נוגע בהם. אמרה להם אותה מטרונות (גבירה נוכרית): בניכם אינם שלכם (שאינכם יכולין להזקק לנשותיכם)! - אמרו לה: שלהן גדול משלנו (תאוותן של נשותינו גדולה מתאוותינו). - אמרה להם: כל שכן (שבניכם אינם שלכם). יש אומרים שכך ענו לה: כי כאיש גבורתו; ויש אומרים שכך ענו לה: אהבה דוחקת את הפשר. ולמה ענו לה? והרי כתוב 'אַל תַּעַן פְּסִיל פְּאֻלְתּוֹ?' - שלא להוציא לעז על בניהם. אמר רבי יוחנן: האבר של רבי ישמעאל [ברבי יוסי] כחמת בת תשע קבין. אמר רב פפא: האבר של רבי יוחנן כחמת בת חמשת קבין, ויש אומרים בת שלשת קבין. ושל רב פפא עצמו כמו הסלים שעושים בהרפניא."

הסוגיה מעוררת כמה קשיים:

1. במסכת שבת (דף טו א) מובא שר' יוסי היה מספר לבנו ר' ישמעאל עובדות היסטוריות חשובות. כיצד יתכן שר' ישמעאל לא שמע מאביו, שהוא ברח לאסיה כדי שלא למסור גנבים?
1. האפשרות שצמד-בקר עבר מתחת לכריסים של ר' ישמעאל ברבי יוסי (=ריב"י) ור' אלעזר ברבי שמעון (=ראב"ש) אינה נראית מציאותית, ולו רק מחמת גובה צמד-הבקר. מה כוונת הסוגיה?
2. וכי חסרים דברי בלע שדברו נכרים או נכריות על אנשים ישראל! מדוע טרחה הסוגיה להביא את דברי המטרונות? ומדוע סיפרו התנאים למטרונות על נשותיהם? וכי לא היה עדיף לשמור על כבודן, ולא לערבן בדברי הבלע?
3. גם התיאורים שמובאים בהמשך נראים בלתי מציאותיים, לבד מכך שלכאורה הם נראים כפגיעה בכבודם של התנאים והאמוראים (ועי' תקנת השבין לר' צדוק הכהן מלובלין - עמוד קיב). מה פשר תיאורים אלו?

המענה לקשיים אלו נמצא בהבנה שסוגיה זו מובאת לאחר מעשים תמוהים אחרים, והבנת המעשים התמוהים הקודמים היא הפתח להבנת סוגיה זו. המעשים הקודמים נידונו באריכות במאמרים הקודמים ("[ר' אלעזר והגנבים](#)", "[ר' אלעזר ובני מעיני](#)"), ומי שעיין בס וזוכר את תוכנם יכול לעבור כבר עתה לחלקו השני של המאמר. לתועלת אלו שמתוודעים לראשונה לקשיים שבאותן סוגיות, ולתועלת אלו שרוצים לרענן את זכרונם, יש כאן בחלקו הראשון של המאמר סיכום של המאמרים הקודמים.

חלק א: סיכום המאמרים הקודמים

ה'גנבים' ו'שתיית היין' – ונבואת עמוס

בתחילה מסופר שראב"ש היה נכנס לחנות היין, ואם היה רואה שם אדם 'מנומנם חסר תעסוקה' הוא היה קובע שהוא 'גנב', ומוסר אותו ל'הריגה' בידי ה'מלכות'. הקביעה שאדם 'מנומנם חסר תעסוקה' הוא 'גנב', אינה ברורה, שהרי יתכן שבאותו לילה הוא סבל מכאבים ושנתו נדדה מסיבה זו או אחרת, ותמוה כיצד הוא מסר להריגה על סמך השערה בלבד. לבד מכך, הרמב"ם כותב בהלכות חובל ומזיק (ח, יא) שרק 'מוסר' מותר למסור למיתה בידי המלכות, ולשיטתו גם אם היה מוכח בברור שמדובר ב'גנב' - אסור למוסרו להריגה. במאמר הקודם ("[ר' אלעזר והגנבים](#)") התבאר שהרמב"ם סבור שהמעשה אינו כפשוטו, והוא מרמז למשמעות נבואת עמוס (ב, ו-יב):

כֹּה אָמַר ד' עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל־מִכְרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאֶבְיוֹן בְּעִבּוֹר נְעֻלִים: הַשְּׂאֲפִים עַל־עַפְרֹן אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים... וְאֶקִּים מִבְּנֵיכֶם לְנִבְיָאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנִזְרִים הָאֵף אֵין זֹאת בְּנִי יִשְׂרָאֵל נָאִם ד': וְתִשְׁקוּ אֶת הַנְּזָרִים יֵין..."

עמוס מתאר 'גניבת' אדם ומכירתו 'בַּעֲבוּר נְעֻלִים', ויונתן מתרגם זאת - "בדיל דיחסנון". והתבאר, שעמוס מכיר בכך שתאוות המעדנות ותאוות העושר מפתחות את העולם, וצריך שגם בעם ישראל יהיו 'בעלי עסקים עשירים'. אך עמוס מאשים אותם שאם הם היו עוסקים בתפקידם 'לשם שמים', אזי בזמן שהיו משיגים את הכסף הנצרך להם עד סוף ימיהם לצורך אכילת המעדנות או למותרות אחרים שהם חפצים בהם, הרי שהיו חדלים מלצבור לעצמם את הכסף, והיו מחלקים חלק מן הרווחים לפועלים העניים שהם מעסיקים, שהרי גם הם היו שותפים בהשגת העושר, או לשכבות חלשות אחרות; אלא שהם ממשיכים בצבירת הכסף - "כדי להנחיל" את הכסף העודף הזה לבניהם. הם משתמשים בכסף העודף כינעלים כדי לרכוש מעמד נכבד על פני אחיהם העניים. הם כביכול 'גונבים' את אחיהם והופכים אותם למעמד של 'כמו עבדים' ובאמצעות הינעלים (=כסף) הם כביכול דורכים עליהם - "השֶׂאֲפִים עַל־עַפְרֹן אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים".

בהמשך אומר עמוס: "וְתִשְׁקוּ אֶת הַנְּזָרִים יֵין" - ויונתן מתרגם: "ואטעיתון ית מלפיון בחמרא". התרגום מגלה שכוונת עמוס לאנשים שהתנזרו מתאוות העולם והיו אמורים להיות בתפקיד של 'מורי הוראה', אלא שאורח החיים התאוותני של העשירים ובמיוחד שתיית היין התאוותנית שלהם פיתתה 'עוסקי-תורה' רבים להידמות להם; ולעזוב את בית המדרש ולהפוך ל'בעלי עסקים עשירים'. נבואה זו של עמוס עומדת בבסיס המעשה ב'שתיית היין' של ראב"ש ולכידת ה'גנבים'.

שתיית היין של ראב"ש

במאמר הקודם "[ר' אלעזר והגנבים](#)" הובאה מסורת שר' יהושע בן קרחה הוא בנו של ר' עקיבא, והתבאר שמסורת זו אינה כפשוטה. מסורת זו מרמזת למחלוקת ששורשה בתורה, והמשכה מרומז גם ספרי יהושע ושופטים. והתבאר, שבקברות התאוה' משה חניך את בני ישראל להתייחס לאנשים בעלי תאוות האכילה' כאל אנשים שנחשבים ל'מתים' בחייהם, ושבאופן דומה יש להתייחס גם כלפי תאוות העושר'; אך בסופו של דבר, רמז משה שצריך שגם בעם ישראל יהיו אנשים שרודפים אחרי התאוות והעושר, וגם הם צדיקים. והתבאר שעתניאל המשיך את הראיה הרוחנית ה**ראשונה** של משה שהתייחסה אל האנשים שרודפים אחרי התאוות והעושר כמו לאנשים מסוג ג' וכמו ל'הרוגים'. אך יהושע קיבל את מה שגילה משה בסוף ימיו, שיש להתייחס גם אליהם כאל צדיקים. **ר' עקיבא** היה ממשיך דרכו של **עתניאל**, ואגדות רבות מרמזות למחלוקת, האם ר' עקיבא קיבל בסופו של דבר את שיטת יהושע, או שמא יהושע קיבל בסופו את שיטת עתניאל (=ר' עקיבא), ור' יהושע בן קרחה מייצג בדרך כלל את הדעה **שיהושע** ביטל את דעתו וקיבל את שיטת ר' עקיבא, ומעתה זו שיטה מוסכמת.

הירושלמי (מעשרות פ"ג ה"ד) מספר שראב"ש היה 'אכלן' והיה שותה 'יין' באופן תאוותני, ומייד מוסיף הירושלמי שר' יהושע בן קרחה מחה בו שהוא 'מוסר אנשים להריגה'. ובמאמר "[ר' אלעזר והגנבים](#)" התבאר שראב"ש היה 'בעל עסקי' של חברת הובלות¹, וכוונת הירושלמי לרמז שלפי ראיית ר' יהושע בן קרחה, ראב"ש ממשיך את החטא **שמתאר עמוס**, משום שאורח חייו התאוותני מפתה לומדי תורה לעזוב את 'בית המדרש' ולהפוך ל'בעלי עסקים' כמוהו, והדבר נחשב כביכול ל'הריגה'. הירושלמי הוסיף שר' יהושע בן קרחה דרש מראב"ש לברוח לילודקיא', והתבאר שזו ארץ של ה'ילודאים' שהם עם של 'אוכלי אדם' (עי' גיטין דף מו ב), וראב"ש נדרש להודיע ברבים שהוא נמצא אמנם בתפקיד של ה'אכלן' ו'בעל העסקי' העשירי, אך זה תפקיד של 'אוכלי אדם' שמנצלים את כוחם של הפועלים; שכן כך הם מתוארים בנבואת מיכה (ג, ג): "וְאֶשֶׁר אֶכְלוּ שֶׁאֵר עִמִּי וְעוֹרְם מְעַלְיָהֶם הַפְּשִׁטוּ וְאֶת־עֲצַמֹתֵיהֶם פָּצְחוּ...". - ושומר נפשו ירחק מתפקיד זה ויישאר בבית המדרש.

הבדיקה שערך ראב"ש – וה'גיהנום'

הבבלי סיפר שראב"ש המשיך ללכוד 'רשעים', ושהוא ערך לעצמו בדיקה לוודא שאינו חוטא בכך, ואין לחשוש שבבוא היום יסריח בשרו וישלטו בו תולעים. ובבדיקה הוציאו ממנו סלים מלאים חלב מעורב בבשר ודס, ונתנו אותם בשמש בחודשי הקיץ והם לא הסריחו. והדבר תמוה שהרי ידוע שהצדיקים יראים עד יומם האחרון **שמה יגרום החטא**, והרי גם אצל דויד המלך מצאנו (שבת דף ל, ב) שכאשר הוא נפטר והיה מוטל בחמה חששו שמא יסריח מחמת החום! ואם כן, מה פשר הבדיקה?

ובמאמר הקודם "[ר' אלעזר ובני מעינו](#)" התבאר שהבדיקה מרמזת למענה של הנביא מלאכי (ג, יג-כ) ל'רָאִי ד' שמתרעמים על שה'רשעים' מצליחים במעשיהם. והתבאר שאין מדובר שם ב'רשעים' ממש, אלא באותם שפרשו מבית המדרש ויצאו לרדוף אחרי התאוות והעושר, והם מצליחים במעשיהם. וחבריהם שמתנזרים מתאוות העולם ומשתדלים מאוד בלימודם בבית המדרש ונחשבים ל'צדיקים' מתקנאים בהם; ומלאכי עונה להם:

"אֲזָ נִדְבְּרוּ יְרָאִי ד' אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ד' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכָרוֹן לְפָנָיו... וְשִׁבְתֶּם וְרָאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע... כִּי־הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְעַר פְּתוּר וְהָיוּ כָל־זָדִים וְכָל־עֹשֵׂה רָשָׁעָה קֵשׁ וְלֹהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַזֶּה... וְזָרְחָה לְכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ וּצְדָקָתָם וּפְעֻלָּתָם פְּעֻלַּי מִרְבֵּק:"

נבואה זו מתבארת ע"י ריש לקיש שאומר (עבודה זרה דף ג, ב): "אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נידונים בה וצדיקים מתרפאין בה"; והיא מתבארת יותר לפי הליקוטי מוהר"ן (תניינא, קיט), שאמר שיש ראייה רוחנית גבוהה ולפיה ה'גיהנום' נמצא כאן בעולמנו, ויש 'לברוח ממנו' ולעסוק בתורה. והתבאר, שכאשר האדם זוכה להכרה זו, הוא מבין שבזמן שהוא השקיע את כוחו בתורה ובתפילה או בעשיית חסד עם הנזקקים - הוא היה מצוי עם ד' והיה 'ב'גן עדן'; ומאידך בזמן שהוא השקיע את כוחו בצבירת עושר מיותר - הוא היה מצוי ב'גיהנום', והוא עצמו היה 'מלאך חבלה' שייסר את עצמו בעמל מיותר.

תלמידי הנביאים נקראים 'בני הנביאים', ועל משקל זה אלו שקינאו בראב"ש ובאופן שהוא מילא את 'מעיו' באכילה ושתייה, והלכו בעקבותיו להיות 'בעלי עסקים' נקראים 'בני מעיו'. כוונת האגדה לרמז שראב"ש התבונן ובדק כל אחד מתלמידיו - שהם 'בני מעיו' - וברר אם ה'אכלנות' ו'שתיית היין התאוותנית' ו'צבירת העושר' שלהם נעשים לשם שמים, והם צריכים להמשיך בדרכם משום שצריך שיהיו בישראל גם 'צדיקים' מסוג זה; או שמא אינם נעשים לשם שמים, והוא מאותם אלו שנידונים בשמש הגיהנום הלוהט שמתואר במלאכי. ולאחר שהוא העמיק בהתבוננות זו הוא הסיק שמעשי 'תלמידיו' נעשים לשם שמים, והם מאלו שהשמש אינה מלהטת אותם.

גם הנביא מלאכי מכיר בכך שיש 'צדיקים' שרוצים לעמול רק בתורה ובתפילה ובעשיית חסד עם נזקקים; אלא שמצבם הכלכלי אינו 'בריא' דיו, והם נאלצים לעמול חלק כזה או אחר מזמנם לפרנסתם. אליהם כיון מלאכי באומרם בהמשך: "וְזָרְחָה לְכֶם יְרָאִי שְׁמִי שְׁמֵשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֵיהָ". פעולת השגת 'ממון שנצרך' נחשבת עבור ה'צדיקים' לישמש מרפאת. אלא שראב"ש סבר שגם רדיפת העושר של תלמידיו היא נצרכת לטובת עם ישראל, ולכן גם הם אינם נידונים ב'שמש הלוהטת'.

חלק ב: הבנת המעשים בר' ישמעאל ברבי יוסי

הבריחה של ר' יוסי ל'אסיא'

אורח חייו של ר' ישמעאל ברבי יוסי (=ריב"י) דמה לאורח חייו של ראב"ש. בבבלי בכתובות (דף קה ב) מסופר שריב"י היה בעל קרקעות שהעסיק אריס בשדותיו. וביבמות (דף קה, ב) מסופר שהוא היה בעל בשר, ובפסחים (דף פו, ב) מסופר שריב"י היה שותה יין באותו אופן תאוותני ששתה ראב"ש. ולפיכך, בפרק 'השוכר את הפועלים' משלים הבבלי את התמונה ומרמז שגם אורח חייו של ריב"י פיתה כמה מיושבי בית המדרש להפוך ל'בעלי עסקים' שמעסיקים פועלים, ובשפת הסמלים של המעשים הקודמים ממשיך הבבלי ומספר שגם ריב"י התמנה ללכוד 'גנבים' ולמוסרם 'להריגה'.

ר' יוסי אביו של ר' ישמעאל היה 'פושט עורות' (שבת דף מט ב), וידוע שפרנסה זו אינה נחשבת למכובדת (פסחים דף קיג א). ר' ישמעאל סבר שאביו עסק דווקא במלאכה בזויה זו, כדי ללמד את הציבור שפרנסה מיגיע כפיים היא חשובה, ושכל מלאכה היא מכובדת². ר' ישמעאל סבר שכשהוא עצמו הפך ל'בעל עסק' הוא המשיך את הקו החינוכי של אביו. אלא שאליהו נגלה אליו ואמר לו ש'אביו ברח לאסיא'. 'אסיא' בארמית משמעותה 'רפואה'; ואליהו הודיע לו שאביו לא ראה ב'מלאכה' ערך עליון, והוא 'ברח' אליה רק לצורך קיומו; והוא היה אחד מאותם 'צדיקים', שיוצאים חלק מזמנם לבית המדרש, כדי 'להתרפא' בעמל המלאכה. ור' ישמעאל שכביכול 'התקדם' והפך ל'בעל עסק' נדרש להודיע שאין בכך שום חשיבות ושהוא 'ברח' מבית המדרש למקום איום ונורא, משום ש'בעלי העסקים' הם 'אוכלי אדם'! – וזו משמעות האמירה: 'אביך ברח לאסיא'³, אתה ברח לילודקיא'. אליהו לא סיפר לר' ישמעאל עובדה שהוא לא ידע בקורות חייו של אביו, אלא שהוא פירש לו כיצד יש להתייחס אליהם. ולעיל בחלק א התבארה משמעות הדרישה לברוח לילודקיא⁴.

אך ר' ישמעאל לא הקשיב לפרשנות של אליהו, משום שהוא ידע שלאליהו יש בענין זה הדרכות סותרות. ההדרכות הסותרות מרומזות עוד במלחמות פילגש-בגבעה כאשר 'בני ישראל' התייעצו עם פינחס האם להילחם ב'בני בנימין', ובפעמים הראשונות שהוא הורה להם להילחם - הם הפסידו. במאמר ["המלחמה במצפה"](#) התבאר שהכתוב מרמז באופנים רבים שמדובר במלחמה סמלית בשאלה מי יותר צדיק, האם אלו שמתחברים לרוחניות או אלו שמתחברים לגשמיות, ולפינחס היו הדרכות סותרות, ואף כאן יש לאלהו – שהוא פנחס - הדרכות סותרות⁴.

צמד הבקר שעבר בין ראב"ש וריב"י

'צמד-הבקר' שעבר בין ראב"ש וריב"י כאשר הם היו נפגשים, קשור לנבואת מלאכי – 'וְזָרְחָה לְכֶם יְרָאֵי שְׁמֵי שְׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֵתֶם וּפְשָׁתֶם פְּעֻלֵי מִרְבֵּק'. המפרשים פרשו את המילה 'וּפְשָׁתֶם' מלשון **ריבוי**, וכפי שתרגם יונתן מילה דומה בחבקוק (א, ח) – 'וּפְשֻׁוּ פְרָשָׁיו'. אלא שכאן תרגם יונתן מילה זו באופן יוצא דופן: **"וְתִטְלוּן כַּעֲגָלֵי רִבְקָא"**, יונתן מבאר שכוונת מלאכי היא כאלו היה כתוב כאן **'וּנְשָׂאֵתֶם'** (בעול) - כפי שנושאים עגלי המרבק. 'פְּעֻלֵי מִרְבֵּק' הם עגלים **מקובצים** יחד (רמב"ם פירוש המשנה עירובין ב, א), ויונתן מרמז שכוונת מלאכי שפעמים שגם העגלים נושאים בעול המלאכה. בדרך כלל היו מאלפים את העגלים הצעירים להרגלי עבודה במלאכת הדישה – 'פְּעֻלָּה מְלַמְּדָה אֶהְבֵּתִי לְדוּשׁ' (הושע י, יא), משום שבמלאכת הדישה העגל היה אוכל מן התבואה בשעת הדישה והיא מלאכה שאינה כרוכה במאמץ גדול; ושם היו מצמידים שני עגלים זה לזה ומרגילים אותם לעבוד יחדיו.

הנביא מלאכי הקדים שיראי ד' הם אותם אלו שנדברים זה עם זה בדברי תורה, ושכרם יהיה שהשמש שמלהטת את הרשעים לא תלהט אותם, והוא ממשך ומרמז שפעמים שגם יראי ד' נאלצים **לצאת** מבית המדרש לעמול במלאכה כדי להתפרנס (**וַיִּצְאֵתֶם**), אך גם כשהם 'תחת השמש' הם משתדלים למעט בעמל והם נושאים בעול מועט⁵, כפי **שנושאים עגלי מִרְבֵּק**; ולכן השמש אינה נחשבת עבורם ל'גיהנום' אלא - **"שְׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא"**.

אולם ראב"ש וריב"י סברו כשיטה שצריך שיהיו בישראל גם בעלי עסקים עשירים שמרבים במלאכה, וכאשר הם היו נפגשים פנים אל פנים ודנים כיצד לפתח את עסקיהם, הם סברו שאפשר לקרוא גם עליהם את הכתוב – **"אִזְ נִדְבְּרוּ יְרָאֵי ד' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ"**; וגם בס לא תשלוט 'שמש הגיהנום'.
כאשר אנשים היו רואים ראב"ש שותה את היין באופן תאוותני לבדו, כמה מהם שהתלבטו האם לחקות את אורח חייו, נגשו אליו ושוחחו עמו על כך, והוא היה משתדל לבחור לתפקיד 'בעלי העסקים' רק 'מנומנמים חסרי תעסוקה' שלא התאימו לתפקיד אחר. אך כאשר אנשים ראו את ראב"ש וריב"י נפגשים פנים אל פנים ושותים את היין באופן תאוותני ומדברים בענייני עסקיהם, היו אנשים לומדים ממעשיהם והופכים לבעלי עסקים **בלא להתלבט**, ואפילו בלא לשוחח עימם על כך.
ה'יתלמידים' ש'נולדו' ממפגשים אלו מתוארים כיצמד בקר', משום שלהבדיל מעגלי המרבק, 'צמד-בקר' מורגל כבר בעבודה והוא משמש לחרישה שנעשית במשך **כל היום**. וזו כוונת הסוגיה כשהיא מספרת שבזמן שראב"ש וריב"י היו נפגשים היה נכנס ביניהם 'צמד-בקר' – 'בלא לנגוע בהם', והיינו שהיו לומדים מאורח חייהם, ואפילו בלא לגשת אליהם ולשוחח עימם על כך.

המטרונית הנכרית

במאמר ["ר' יהושע בן ר' עקיבא ואשתו"](#) התבאר שבתורתם של עתניאל ושל ר' עקיבא יש לכל אדם שתי 'נשים סמליות'. האחת מושכת אותו לעמול ב'תורה', וכשהוא מתחבר אליה הוא 'מוליד' 'יחידושי תורה' וגם 'תלמידים' לתורתו. והשניה מושכת אותו לעמול בענייני העולם הזה ובמלאכה גשמית, וכשהוא מתחבר אליה הוא 'מוליד' 'יחידושי מלאכות' וגם 'תלמידים' למלאכותו. והתבאר שלפי ההשקפה הרשמית של ר' עקיבא (השקפת ר' יהושע בן קרחה) לא ראוי לאדם מישראל להתחבר ל'אשה הסמלית' שמושכת לענייני העולם הזה ולעושר, והיא ראויה להיות 'אשתו של טורנוסרופוס הרשע', שהיה הנציב הרומאי באותה העת. לפי השקפה זו מי שעזב את בית המדרש והפך ל'בעל עסק עשיר', הפך כביכול ל'בן רוחני' של 'מטרונית נכרית'. ולכן כנגד השקפת ראב"ש וריב"י מביאה הסוגיה את השקפת ר' יהושע בן קרחה; והשקפתו מיוצגת בדברי 'המטרונית הנכרית' שטוענת ש'בניהם' והיינו 'תלמידיהם' אינם שלהם – וכוונתה שהם 'בנים סמליים' שלה!

אך ראב"ש וריב"י התנגדו להשקפת עולם שכזו, והם סברו כשיטה שר' עקיבא חזר בו מדבריו, והודה ש'האשה הסמלית' שמושכת לענייני העולם הזה ולעושר נחשבת ל'בת ישראל', וראויה גם לאנשים מישראל, וכפי שמרמז במעשים ש'אשתו של טורנוסרופוס' 'התגיירה' ור' עקיבא 'נשא אותה והעשיר'. לכן הם ענו לה, שתאוותן של 'הנשים הסמליות' שלהן להוליד את 'התלמידים הסמליים' - גדולה מתאוותם של ראב"ש וריב"י להוליד תלמידים שכאלו.
'המטרונית הנכרית' המשיכה לטעון, שאותן 'נשים סמליות' (שמסמלות את הרדיפה אחר העושר) הולידו את 'התלמידים סמליים' - מדמויות שמתאימות לחיקוי **יותר** מאשר ראב"ש וריב"י; ו'תלמידים' אלו נולדו מתוך רצון לחקות את אורח חייהם של גויים עשירים שרודפים אחר העושר בלבד וכלל אינם לומדים תורה, ולא מתוך רצון לחקות את אורח חייהם של ראב"ש וריב"י ששילבו גם לימוד תורה ועשיית חסד במסגרת יום העסקים שלהם. אך ראב"ש וריב"י דחו את טענותיה, ואמרו לה שלמרות אהבתם המרובה לתורה יש גם אהבה למלאכות ולעושר; ולכן 'התלמידים הסמליים' שהלכו בעקבותיהם לרדוף אחר העושר - הם 'בנים סמליים' שלהם.

ביאור המשך הסוגיה

בביאור המשך הסוגיה כבר כתבו כמה ראשונים שאם מפרשים אותה כפשוטה נראה הדבר כפגיעה בכבודם של התנאים והאמוראים; ובתוס' תלמידי ר' פרץ מובא פירוש שכוונת הסוגיה באומרה 'איבריה' היא ל'אכילתו', והסוגיה מתארת את נפח סעודתם של אותם תנאים ואמוראים. לכאורה גם לפי פירוש זה עדין תמוה מדוע לא נקטה הסוגיה 'סעודתיה' שהיא הלשון המתאימה לכך. אמנם לעיל התבאר שתלמידיו של ראב"ש נקראים 'בני מעיו', משום שהוא 'נולדו' כביכול כתוצאה מתאוות האכילה של 'מעיו'; ואכן לפי הבנה זו שייך לנקוט לשון 'איבריה' על 'אכילתו', משום שאכילתו המרובה היא שהולידה אותם. ובאופן זה יש לפרש גם את מה שנאמר ביחס לשאר התנאים והאמוראים שמוזכרים בסוגיה, שהם ידועים ממקומות אחרים בתלמוד כ'בעלי בשר', ומן הסתם אכילתם היתה מרובה, ולא התאימה להדרכה הידועה (אבות ו, ד): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה..." והסוגיה מרמזת שהיו שלמדו מהם, והרבו אף הם באכילתם, וסופם שעזבו את בית המדרש והפכו לבעלי עסקים.

אולם לא כל אחד יכול ללמוד ממעשיהם, וכבר כתב ר' צדוק הכהן מלובלין (תקנת השבין - עמוד קיב): "...שהיה בשר גופם כולו קדוש לד', אצלם שייך לספר שהיו בעלי בשר שתוספת בשר הגוף הוא אצלם תוספת קדושה, ומה שהוא אצל כל אדם בעולם הזה לגנאי". ולפיכך, בהמשך הסוגיה מרומז שלאחר מכן חזר בו ראב"ש וחדל להדריך את 'תלמידיו הסמליים' לחקות אותו, ובעזרה שיי"ת נאריך בכך במאמרים הבאים.

¹ ע"י פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים, פיסקא יא, ויהי בשלח, כב), הובאה במאמר הקודם "ר' אלעזר והגנבים".

² הבנה כזו בהשקפת ר' יוסי התבארה במאמר "להתחבא בבית הכסא".

³ משמעות סמלית זו של 'אסיא' מרומזת גם בירושלמי (כלאים ט, ג) שמספר שר' מאיר נפטר ב'אסיא', והיא התבארה במאמר "המכוער

⁴ **וספר הגאולה**".

⁵ וע"י במאמר "המחילות הגנוזות".

וע"י מורה נבוכים פ"ח במשל של עונש 'פינוי הזבל'.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו

טבת, ה'תשנ"ח

העברת רב מתפקידו וזכויותיו הכספיות בהקשר לכך

שאלה

לפני מספר שנים, אחד מבתי הכנסת הביא מהארץ רב ומינה אותו כמרא דאתרא שלהם. בתום שליחותו, לאחר 3 שנים, הקהל ביקש ממנו להמשיך בכהונתו הואיל והיה מקובל על הצבור ועשה רבות למען בית הכנסת. הרב טען שיש לו משרה בארץ ישראל והוא נמצא כעת בחופשה ללא תשלום ואם הוא לא יחזור ארצה יאבד את משרתו ואת זכויותיו, במיוחד זכויות פנסיה שצבר. הועד ניהל עם הרב משא ומתן והסכימו בעל פה שישאר כמרא דאתרא של בית הכנסת ובתמורה לכך, כל שנה, בנוסף על משכורתו ינתן לו בונוס או תמורה כספית כדי ליצור קרן פנסיה עבורו, ובאופן הדרגתי כל שנה נוספת שישאר, יעלה הסכום של הבונוס ובכך ייווצר אצל הרב הנ"ל הרצון והנכונות להשאר איתם עוד ועוד. צריך לציין שההסכם הכספי נעשה ל-10 שנים והסכומים הנכבדים יותר נותרו לשנים האחרונות של ההסכם.

לאחר 6 שנים קם ועד חדש לבית הכנסת ולאחר דיונים החליטו שהסכומים המשולמים לרב בתור בונוס הם גבוהים במיוחד וקשה על בית הכנסת לשאת בהוצאה כזאת לכן רמזו לרב שיצטרך להוריד את הצפיות שלו. הרב הגיב וטען שהוא לא מוכן לוותר על שום הטבה ושהכסף שהוטבט לו זה יהיה הפנסיה שלו ואין לאף אחד זכות לקפח אותה. כתגובה הועד החליט שהואיל והרב לא רוצה לשמוע על הסדר כספי חדש, הרב יפוטר וכן עשו. כעת בא הקהל אלי ומתמרמר על זה שהרב מבקש כפיצוי לקבל את כל הסכומים השנתיים המגיעים לו בתור בונוס. גם את אלה של 4 השנים הקרובות בנוסף לפיצוי של משכורת על כל שנת כהונה הואיל וההסכם שלו היה על לא פחות מ-10 שנים ורק עברו 6 שנים מתוך 10!

לדעת הועד המנהל מגיע לרב משכורת על כל שנת כהונה ותו לא והבונוס השנתי על ששת השנים שעברו כבר שולמו לו והיות שהוא לא עבד עוד "4" שנים אזי לא מגיע לרב הבונוס הזה.

הנני צריך להכריע דעת תורה על הנושא :

ברור לי שמי שהוחזק כמרא דאתרא, כרב של קהל מסוים אין להורידו מגדולתו שהרי זה תפקיד של שררה, מנהיג ורועה רוחני, ואם אין טענה מבוררת הגורמת פסול לנושא בתפקיד הרם, אפילו אם עבר הזמן שנקבע לו לכהונתו ספק אם אפשר לסלקו, כדברי החתם סופר בתשובותיו על חלק אורח חיים תשובות יב, יג וכפסק הרמ"א ביו"ד רמה סעיף כב ביחס לשררת רב. ובנושא דידן טרם עבר הזמן ואף למיטב ידיעתי לא היה זמן קבוע להמשך כהונתו של הרב הנ"ל והזמן של 10 שנים היה רק לצורך התשלום של הבונוס השנתי כדי להשלים סכום הגון לצורך הפנסיה של הרב. צריך לציין שההסכם הכספי נערך בעל פה ורק הסכומים כתובים בסתם נייר ועד עתה קויימו כל פרטיו של ההסכם במשך 6 שנים האחרונות.

טרם הספקתי לברר הלכתית את הנושא של הפרת חוזה ולכן שאלותי אליכם הן :

1. האם אתם מסכימים שאין רשות לועד בית הכנסת להעביר את הרב הנ"ל על רקע תשלום שכירותו והבונוס השנתי?
2. האם יש בכך הפרת חוזה?
3. האם הטענה שהכנסותיו של הרב נראות מוגזמות ואין ברצונם או ביכולתם לשאת בהוצאה זו היא טענה מספיקה כדי לשנות את ההסכם ביניהם?
4. האם צודק הרב כאשר כתנאי לעזיבת משרתו דורש תשלום כל הבונוסים הנותרים ל-4 השנים הקרובות שהרי רק אז תם חוזהו בנוגע לבונוסים, והועד הקודם התחייב להשלים לו במשך 10 שנים הסכום שהסכימו ביניהם או יש להסכים עם גישת הועד המנהל שהואיל והם קבעו תשלום לכל שנה הם רשאים להפסיק את התשלום בתום כל שנה ואם הם מפסיקים את העסקת הרב יכולים להמנע מתשלום הבונוס של 4 השנים הבאות? למיטב הבנתי האופציה היתה בידי הרב להשאר עוד ועוד... האם לדעתכם האופציה קיימת גם עבור הועד להפסיק את ההסכם?
5. אודה לכת"ר להבהיר בהקדם סוגיה זו בהתאם לדעת תורה כדי שאוכל למצוא סימוכין להערכתי ההלכתית.

תשובה

- א. אין להעביר רב ממשרתו¹.
- ב. רב שהחל לעבוד בקהילה ואנשי הקהילה חזרו בהם, ישלמו לו כל שכרו כפועל בטל, אם לא ימצא להתעסק במקום אחר, ואם מצא בפחות, ישלמו לו כל שכרו².
- ג. גם אם נשכר בשכר גבוה, אין אפשרות לבטל את הקציצה - מדין אונאה³.
- ד. הסכם לשנים מספר נחשב להסכם אחד ולא להסכם המתחדש מדי שנה ככתוב בישעיהו (טז, יד) "בשלש שנים כשני שכיר"⁴.

¹ שו"ע (יורה דעה ס"י רמה סעיף רב) בהגהת רמ"א על-פי פסק הריב"ש בסי' רעא. (בתשובות חתם סופר שצינת ערער רק על הדין השני שם, ששררת רבנות עוברת בירושה, ואף בזה חזר בו בתשובה ס"י יג שם, שהאינא עוברת, אבל כל זה לא שייך לנדון דידן שאין להעביר רב ממשרתו).

² שו"ע (חושן משפט ס"י שלג סעיף א), וכל זה אמור אפילו אם לא היה מוצא מי שיעסיק אותו מקודם במקום אחר, וכשיטת רמב"ן בחידושי לבבא מציעא (עו ע"ב בד"ה והא צדקתני. ובד"ה ואני מודה לו דבריו הובאו ב"נמוקי יוסף" שם (מו ע"ב בדפי הרי"ף)).

³ שו"ע (חושן משפט ס"י רכז סעיף לג).

⁴ עיין בקידושין (יז ע"א סוף תוס' ד"ה חלה שלש), ובבא מציעא (יז ע"א תוס' ד"ה כי לי בני ישראל), ובהגהות הגר"א (שם, ס"ק א).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת :
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

